POD ŠPANJOLOM

Ispuni se obećanje Sankovskog: ruska flota je već tu.

Vladika je sav uskiptao od sreće. Tu su, najzad! Došli su da se staro bratstvo oružjem potvrdi. Nijesu to više puste priče: eno ruskih brodova, eno topova, eno vojnika njihovih – mornara u tamnoplavim uniformama i nešto pješadije, onih medvedastih bradonja s dugim puškama.

Susrele su se i pomiješale dvije vojske ispod stare tvrđave Španjole. Jedna je iz prostranih sniježnih ravnica, a druga sa snjegopadnih gora, pa im jednima i drugima toplo i zeleno, tu je list i sunce i modra voda, tu je proljeće, a bjelina je tamo na vrhovima brda ili samo u dalekom sjećanju.

Srele su se dvije vojske, pa se grle i udaraju po ramenima ili se ispitivački zagledaju i obilaze ćutke.

No, više je onih neuzdržanih, otvorenih.

Čuju se povici:

Dobro došli, braćo naša!

Bratja, bratja!

Otvaraju se grlići boca i drvenih bokolica i miriše riječka i crmnička komovica i vino iz Morinja.

Potegni ovog plamena!

Nu viđi, kako je gusto i crno! Ni tvoj car sigurno ne pije ovakvo vino!

Otvaraju se drvene izrezbarene kutije i miriše lješanski duvan, sitno narezan.

Evo, zamotaj jednu. E pogle kako je žut i mek, ni skadarski mu nije ravan!

Ne žali ga, rođače – nabij tu lušu, pa da ćemo poslije travu zajedno pušiti!

Jedan dugovrati Katunjanin navede glavu:

E viđi kako su svi jednako obučeni – ka fišeci. Što ti je vojska! Svake li u njih uredbe i spreme!

Samo mi se ne dopada što nose ove bradetine. Šta će im to? Kad se naušljaju...

Jeste, grom ih spržio! Mi imamo jednoga vladiku, a oni – pogledaj koliko ih je!

Nu, što skazal?

A, đavo ga znao... Skazal: mi – jedan pop, jedan vladika s velikom bradom...

Da, s baradoj.

A vi – svi vladike!

Oho-ho! Kolja, pridi sjuda! Pridite!

Nastade urnebes – Rusima se dopade ova opaska, pa su se savijali od smijeha, bacali šubare na zemlju, poskakivali.

I tako, vojska kao i svaka vojska – prvo se pita za rakiju i duvan, pa tek onda za imena i drugo.

Onaj Katunjanin prikuči se jednom oniskom Rusu, pune žućkaste brade i modrih očiju.

Kako te ono zovu, duše ti?

Menja?

E tebe, šogo, tebe?

Stjepan, Stjepan Ivanič Bazbarotko.

Šćepan! Reče li Šćepan? A čekaj, žujane, imamo i mi jednoga zvrka s tijem imenom... Šćepo! O Šćepane-e! Đe ga je? Odi ovamo, čo'če, da se zagrliš s imenjakom!

I dva se vojnika muški stiskaju – umalo se ne porvaše.

A kako je ime onome tamo mrkalju?

Vasiljij.

Vasilije! Imamo i takvoga... Vaso, đe si, puška te ciganska pogodila, trči brzo! Ovamo, ovamo, kud si zabavrljao!

Imamo ti mi Vasilija kao kusih pasa.

A jedan je, bože mi prosti, svetac, popeo se čak gore na ostroške grede... No, Stjepko, ne znaš ti đe je to.

Tu se okupi još vojnika i svi su se radoznalo zagledali i nadmetali u dobacivanju.

E, ovoga da pitamo! Kako te nazva majka?

Pjotr.

Pjotr, bruko nevaljala... Hm, Pjotr? Kako mu to dođe, zaboga miloga?

Petar! – sjeti se neko.

A jeste, ovoga mi brka! A, Petre, jadan ne bio, što se odmah naški ne kaza?

I kod nas ti je sam vladika – Petar.

I to još Petrović.

Zovite vladiku da mu kažemo za imenjaka!

Neka ga. Ima ti on briga do preko vrh glave.

Sve ista imena: pa mi smo jedna krv i jedna vjera!

To mu dođe kao da smo jedna čorba.

E, što si mislio – ruska ti je majka isto što i naša majka.

Sad se Katunjanin oklijevajući trlja po sljepoočnici, pa najzad pruža dugački kažiprst i pita:

A ima li u vašoj vojsci česovi čojak te se zove – Maksim?

Rusi se zagledaju, osmjehuju se.

Najzad jedan uzvikne:

Maksim! Maksimuška! Jest u nas takoj... Nu, pridi sjuda, Maksimuška!

Katunjanin se krsti i šara očima po sakupljenoj vojsci.

E, braćo, da mi je juče ko rekao, ne bih vjerovao da i Rusi imaju jednog Maksima kao što sam ja!

Nije kao ti, ne boj se! Glava mu ne dopire ni do tvoga pazuha. I nije vrljav.

Neka ti, ne ćavkaj... Odi, Maksime, da se cjelivamo kao pobratimi! Dajte da nategnemo po jednu iz ploske, ništa ne valja suvo prijateljstvo.

Aha, votka!

U nas daže i vladiki votku pjut.

Pjut, a no kako! No šta si ti mislio – znaju i prečasni oci šta spava u boci!

I ploska se krenu od ruke do ruke – stade klokot grlića i žednih vojničkih grla.

Malo po strani stoji visok ruski vojnik, tanka stasa. Lice tamnoputo. Fin crni brk mekko se spustio oko usana. On stoji nešto sjetan, tek se izrijetka osmijehne. Ne upada u gungulu i graju, ruka mu se ne pruža za bocom.

Uoči ga Katunjanin, pa se razmaha rukama da dočepa plosku.

Stoj, stoj! Ostavite malo za onoga deliju!

Obradova se momak, priđe. Pošto dobro otpi, i njega upitaše za junačko ime.

Menja zovut Jermolaj.

Kako, jadan, kako?

Jermolaj!

Ma jesi li ti kršten stvor?

Nikad ne čuh takvoga imena.

Ne, kud je svijeta.

Ne, od Kupiduha do Babove glavice!

Narode, razglasite po vojsci: ima li igdje imena Jermolaj?

Ma zaludu! Koliko sam kumčadi držao na rukama, pa koliko sam dječurlije vidio, nikad na takvo strašno ime ne nagazih!

Istina i bog, imamo Vukolaja, ali to je opet drugo.

Ispitaše čak i jednoga popa – ni on ne zna za takvo ime i čak se krijući prekrsti.

Imamo ti mi svakojakih tamo imena: i Krivotu, i Mrkoja, i Krkotu, i Žmura, i Zrnoja, i Mrguda, i Prežonju i bog te pita kakvoga kastiga, ali o Jermolaju ni pomena!

Sad se momak Jermolaj istinski rastuži. Svi nađoše svoje imenjake, pa se s njima nadvikuju i šale i pljeskaju po plećima, samo on ostade bez parnjaka. Dok su se ostali gotovo djetinjski i prostosrdačno veselili, on se neopaženo povuče i uputi se gore prema tvrđavi. Sjede kraj topa na kamen, osloni bradu o pesnice i zagleda se u naborano platno mora. Do njega dopiru mnogi glasovi, ali ih on ne može razabrati. Gleda Jermolaj: narod se veseli po gradu; svi obukli svečano ruho; mladež pjeva; ruske zastave na Španjoli, na manastiru, u pristaništu.

Dolje se vojska još šali i bratimi.

Vladika je u crkvi blagoslovio ruske i crnogorske zastave i poprskao ih osveštanom vodicom, pa izišao na poljanu da prospe blagoslov i na oružje.

I njega i ruske oficire dočeka klicanje. Tada istupi vladika i reče narodu i vojsci:

Braćo moja iz Rusije, Crne Gore i Boke – da vas danas ne razdvajam!

Ura! Uraaa!

Živio car Aleksandar! Živio mitropolit!

Danas se ispunio naš pradavni san slovenski! Evo među nama davno očekivane braće Rusa, braće po rodu, vjeri i hrabrosti! Slavni ruski imperator prima nas pod okrilje kao svoju djecu. Neka je blagosloven ovaj radosni i srećni dan!

Živio! Živio!

A sad, braćo, prije no što vam predam ove osveštane zastave, hoću da položite zakletvu da ćete ih braniti do posljednjega maha i daha!

Kunemo se! – jeknu nad morem i brdima.

I goli mačevi zavitlaše se u vazduhu.

Kunemo se prahom svojih đedova!

Kunemo se ognjištem i obrazom!

Kunemo se đecom svojom nejakom!

Malo docnije ispričaše vladici o onoj igri s imenima i kazaše mu o Jermolaju. On to sasluša osmjehnut i bi mu žao vojnika s čudnim imenom. Reče da ga odmah nađu i dovedu. I poljubi ga u čelo i darova mu duvansku kutiju, koju je rezbar ukrasio grančicama i prepletom šara.

Ali, ne bi vremena za razgovor s Jermolajem. Valja pohitati k ruskom komandantu – na dogovor.

Uz put razmišljaše o sudbini ovih krajeva pri moru: oduvijek se tu đavoli štene; primamljivo tle, pa se mnoge velike sile otimaju o njega – Mlečići, Turci, Austrijanci, Francuzi, sad i Rusi kao prijatelji. U njemu se još jednom, i jače no ikad, razbuktava nada: sjediniti se s Bokeljima, sagraditi pri ovim obalama jednu jaču i srećniju zajednicu... No, veliki imaju svoje računice. Kad su utvrđivali mir u Požunu, krajem prošle godine, rekoše da Boka i Dalmacija pripadnu Napoleonu (a niko za to ne pita ni Boku ni Dalmaciju – njihova sudbina odlučena je na dalekim ratištima i za stolom). I sjeća se vladika sa kakvim su oduševljenjem Crnogorci na cetinjskoj skupštini prihvatili poziv Sankovskog da se krenu put mora i preduhitre Francuze. To je osjećala i većina ljudi iz Primorja – oni su to otvoreno rekli na skupštini u Risnu. I nijesu ostali pri pustim riječima: u svakoj opštini sabrali su najbolje puškonoše i poslali ih da se pridruže vladičinoj vosjci. I sad je to jedna bratska sila – Bokelji, Crnogorci i Rusi. Nikad srećnijega saveza, nikad vedrijega dana na sunčanim padinama Novoga.

I dogovor ne potraja dugo. Bi riješeno: ne čekati ovdje

Francuze. Flota će ionako da krene na sjever, da osvaja ostrva i uznemirava francuske postaje na obali. A vojska će prema Dubrovniku, naprijed – sve do susreta s Francuzima.

Vladika zna: Crnogorci se nerado udaljavaju od svojih granica. Ali, sad je takav trenutak – može se koristiti njihov zanos i prisustvo Rusa. Tako vladika i reče vojnicima:

Vidite li, Rusi su došli k nama čak sa Volge, čak sa drugog kraja svijeta, a zar mi da čučimo s puškama svaki uz svoj pepeljak! Hoćemo li na Francuza, gdje god se pojavio?

Hoćemo, vaistinu!

Vojska udari preko Sutorine – na Konavle.

Uto se naprijed začuše povici i pucnjava. Prednji odred sudario se sa Francuzima. Ali, zadržavanja ne bi. Neprijatelj se brzo povlačio prema Cavtatu – nije imao snage da se odupre na otvorenom prostoru.

Tek se pred Cavtatom zametnu boj.

Rusi se razviše u strijelce. Odjeknuše brze komande za juriš i složni povici:

Za Rosiju, za carja – uraaa!

Crnogorci i Bokelji su se kretali vrletnijim terenom desno i lijevo. No nijesu htjeli da zaostanu za Rusima, već – ako se može – da ih preteknu. Skakali su s kamena na kamen, pored vitkih kiparisa i sokolili sebe:

Ha, naprijed, ko je Crnogorac!

Ha, sokolovi!

Kod Crnogoraca u prvi mah ima strepnje: neobično je ovo ratovanje; i ko zna kakvi su ti Francuzi i kako se tuku. Ali i to minu u naletima koji vojniku ne ostavljaju vremena za razmišljanje.

Ovi se dimom pitomi zaliv, pod kojim spava drevni grad Epidaurus. Bi srušeno i zapaljeno dosta kuća. Ne

držaše se zadugo Francuzi. Vidjelo se: žele da izbjegnu opsadu. Hitro se stadoše povlačiti prema Dubrovniku. Jedan njihov ranjeni oficir skoči u more i nestade ga. Odstupali su pod borbom i čak ostavljali topove.

I na ovoj strani ima mrtvih i ranjenih. Okrvavi se lijeva ruka onom dugovratom Katunjaninu. Omotaše mu je platnom. Ali, on se ne htjede vratiti s drugim ranjenicima, no ode za vojskom.

Dozivali su se Crnogorci i Rusi po imenu, tražili jedan drugoga. U neko doba doznade se: poginuo je visoki momak Jermolaj. Zrno bješe probilo onu darovanu duvansku kutiju.

O tome vladici ispriča sinovac Stanko Stijepov.

I poslije su kazivali da je vladika više žalio Jermolaja nego ijednog svojeg vojnika kojem toga dana ujedno potamnješe i nebo i more.